

В.С. Мохняк, к.е.н.

Л.М. Пилипенко, д.е.н., доц.

Національний університет «Львівська політехніка»

Проблеми методики бухгалтерського обліку у кредитних спілках як небанківських кредитних установах та шляхи їхнього вирішення

За результатами проведеного дослідження аргументовано, що основні проблеми методики бухгалтерського обліку в кредитних спілках зумовлені необхідністю застосування стандартів обліку і звітності, призначених для комерційних підприємств, тоді як кредитні спілки є неприбутковими фінансовими організаціями. Встановлено, що найбільше ця проблема стосується такого об'єкта обліку кредитних спілок, як власний капітал. Обґрунтовано доцільність відображення в балансі пайових внесків членів кредитних спілок як компонентів власного капіталу. Наведено класифікацію та характеристику резервів капіталу і грошових резервів кредитних спілок, спрямованих на забезпечення належного рівня їхньої фінансової стабільності. Подано пропозиції щодо удосконалення аналітичного обліку цих резервів відповідно до їх призначення та згідно з вимогами нормативних документів, які регламентують систематизацію рахунків бухгалтерського обліку. Незважаючи на те, що діяльність кредитних спілок як небанківських кредитних установ регламентується доволі жорстким законодавчо-нормативним регулюванням, методика бухгалтерського обліку основних господарських операцій – залучення депозитів та видача кредитів, – недостатньо розкрита в імперативних документах. У статті наведена класифікація кредитів та внесків на депозитні рахунки членів кредитних спілок. Запропоновано форми аналітичного обліку внесків на депозитні рахунки членів кредитних спілок та виданих ними кредитів. Запропоновані форми аналітичних відомостей дають змогу вести аналітичний облік за кожним дебітором та кредитором, формують інформаційну базу контролю за своєчасністю і повнотою погашення заборгованостей за виданими кредитами та отриманими депозитами.

Ключові слова: кредитна спілка; бухгалтерський облік; об'єкт бухгалтерського обліку; аналітичний облік.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Аналіз сучасного стану організації й методики бухгалтерського обліку діяльності кредитних спілок засвідчує, що основні проблемні аспекти обліку зумовлені суперечністю між неприбутковим статусом кредитних спілок із пов'язаними з ним економічно-юридичними вимогами ведення фінансово-господарської діяльності та необхідністю застосування системи стандартизації бухгалтерського обліку, призначеної для комерційних підприємств. Поряд з цією суперечністю, методика бухгалтерського обліку у кредитних спілках мала б враховувати особливості їхньої діяльності як небанківських кредитних установ, тобто фінансовий характер більшості господарських операцій. В Методичних рекомендаціях щодо ведення бухгалтерського обліку кредитної спілкою та об'єднаною кредитною спілкою, затверджених Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 18.12.2003 р. № 171 [1], передбачений прямий припис застосування кредитними спілками Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2], П(С)БО 15 «Дохід» [3] і П(С)БО 16 «Витрати» [4].

Відповідно до змін, внесених 05.10.2017 р. та 16.11.2017 р. до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5], кредитні спілки (крім тих, які відповідають критеріям мікропідприємств та малих підприємств) належать до підприємств, які мають суспільний інтерес, а отже, зобов'язані складати і подавати фінансову звітність за Міжнародними стандартами. Однак ці стандарти також орієнтовані переважно на комерційних (з прибутковим статусом) суб'єктах господарювання. Отже, для належного інформаційного забезпечення всіх зацікавлених сторін кредитних спілок методику бухгалтерського обліку, передбачену цими стандартами, необхідно адаптувати до вимог і особливостей їхньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми методики бухгалтерського обліку діяльності кредитних спілок розглядаються у працях низки українських науковців, серед яких: І.І. Бабіч, В.І. Бачинський, О.Л. Біляченко, С.В. Войцехівський, О.Г. Волкова, О.Ю. Гавриленко, В.В. Гончаренко, О.О. Гончаренко, О.І. Гриценко, М.Й. Гедз, Б.А. Дадашев, Р.Р. Коцовська, С.Ф. Легенчук, О.В. Люта, Є.В. Мних, Л.А. Негребецька, А.О. Пантелеймоненко, А.А. Пожар, Л.М. Полякова, Р.В. Руська, І.Б. Садовська, А.А. Степанова., Г.С. Стоянов, В.Ю. Ткачук, А.В. Хомутенко, В.Є. Швець, В.О. Шевчук, О.В. Фарат, І.Й. Яремко та інші. На цю тему захистили дисертації О.І. Мешко (2008 р.), М.С. Федорець

(2009 р.), О.І. Іваненко (2011 р.), О.Ю. Шишута (2016 р.), І.О. Дземішкевич (2017 р.). Незважаючи на такий інтерес до тематики бухгалтерського обліку у кредитних спілках, чимало проблемних питань залишилися невирішеними, зокрема протиріччя, які виникають внаслідок правової колізії необхідності застосування методики бухгалтерського обліку для комерційних підприємств до діяльності неприбуткових організацій, якими є кредитні спілки, що визначає невирішену частину загальних проблем методики бухгалтерського обліку у кредитних спілках.

Метою статті є встановлення основних проблемних аспектів бухгалтерського обліку у кредитних спілках за об'єктами обліку та формулювання пропозицій щодо їхнього вирішення.

Викладення основного матеріалу. Найважливішими об'єктами бухгалтерського обліку кредитних спілок з погляду особливостей їхньої діяльності та структури балансу є власний капітал, залучені від членів внески і вклади, видані позики та резерви. За результатами проведеного аналізу стану методики бухгалтерського обліку діяльності кредитних спілок саме ці об'єкти виявились найбільш проблемними. Водночас для переважної більшості інших об'єктів бухгалтерського обліку не встановлено вагомих проблем, що впливають з особливостей функціонування кредитних спілок.

Практика формування і оприлюднення українськими кредитними спілками фінансової звітності за міжнародними стандартами засвідчила, що певні елементи власного капіталу в балансах подані як фінансові зобов'язання. Зокрема це стосується пайових і добровільних цільових внесків членів кредитної спілки, які формують її пайовий і додатковий капітал відповідно. Підставою для такого подання в балансі цих внесків є їх невідповідність вимогам Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання» [6]. Зокрема, згідно з цим стандартом, інструмент капіталу – це будь-який контракт, який засвідчує залишкову частку в активах суб'єкта господарювання після вирахування всіх його зобов'язань. Пайові та добровільні цільові внески, які є зворотними (тобто, за вимогою членів мають бути сплачені їм кредитною спілкою), не дають членам спілки права на залишкову частку в її активах, оскільки певні компоненти власного капіталу, а саме резервний капітал та частина додаткового капіталу (що сформована за рахунок інших ніж зворотні внески джерел) у разі ліквідації кредитної спілки після розрахунків із членами та іншими кредиторами підлягають перерахуванню до державного бюджету, а інші активи – передачі іншим неприбутковим організаціям чи зарахуванню до державного бюджету [6].

МСБО 32 передбачає можливість визнання певних інструментів, які відповідають визначенню фінансового зобов'язання, як виняток інструментів власного капіталу, але з обов'язковою відповідністю цих інструментів таким ознакам:

а) надається утримувачу право на отримання пропорційної частки чистих активів суб'єкта господарювання у випадку ліквідації останнього;

б) інструмент належить до класу інструментів, які субординовані до всіх інших класів інструментів;

в) всі фінансові інструменти, які належать до класу інструментів, субординовані до всіх інших класів інструментів, мають однакові ознаки;

г) окрім контрактного зобов'язання емітента здійснити зворотне придбання або погашення цього інструменту за грошові кошти або в обмін на інший фінансовий актив, цей інструмент не має жодних інших контрактних зобов'язань із надання грошових коштів або інших фінансових активів іншому суб'єктові господарювання чи зобов'язань обмінитися фінансовими активами або фінансовими зобов'язаннями з іншим суб'єктом господарювання на умовах, які є потенційно несприятливими для цього суб'єкта господарювання, і не контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта господарювання;

г) загальний обсяг грошових потоків, який належить до цього інструменту упродовж терміну чинності, переважно базується на прибутках або збитках, зміні у визнаних чистих активах або на зміні справедливої вартості визнаних і невизнаних чистих активів суб'єкта господарювання упродовж терміну чинності інструменту (без врахування будь-яких впливів цього інструменту) [6].

Аналіз суті взаємовідносин кредитних спілок з їх членами, а також прав і зобов'язань, що впливають з них, свідчить, що вказаним вище ознакам пайові та добровільні цільові внески теж не відповідають: п. а пов'язаний з правом на частку в чистих активах, якого члени кредитної спілки не мають; невідповідність п. г обумовлена правом членів кредитної спілки (а, отже, зобов'язанням самої спілки) на отримання позик; п. г передбачає можливість переоцінки фінансових інструментів залежно від результатів діяльності емітента, що не застосовується ні до пайових внесків, ні до добровільних цільових внесків.

Отже, відповідно до чинної системи стандартизації бухгалтерського обліку і фінансової звітності внески членів кредитних спілок у пайовий і додатковий капітал необхідно класифікувати як фінансові зобов'язання кредитних спілок. Однак така регламентація стандартів по відношенню до кредитних спілок є доволі дискусійною. До її недоліків належать:

– суперечливість юридичним вимогам до майна і капіталу, а саме, з юридичного погляду пасиви, сформовані за рахунок внесків у пайовий капітал, характеризуються як капітал, а не як зобов'язання, оскільки, по-перше, згідно з пп. 2.1.4 «Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості

системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» [7], пайовий капітал є власністю кредитної спілки, а по-друге, у випадку банкрутства кредитної спілки, пайові внески погашаються в останню чергу;

– суперечливість економічного змісту зобов'язань, сформованих за рахунок пайових і добровільних цільових внесків. З економічного погляду пасиви, які володіють продуктивною енергією створення додаткових вартостей, класифікуються як капітал [8, с. 39]. Грошові кошти, внесені як пайові і добровільні цільові внески, можуть бути надані в позику іншим учасникам і за рахунок відсоткових виплат примножити капітал кредитної спілки. А капітал, внесений засновниками і учасниками економічного суб'єкта, який дає право на отримання економічних вигод від результатів його діяльності (у випадку кредитних спілок – виплати пайовикам з нерозподіленого доходу) класифікується як вкладений капітал;

– викривлення інформаційної бази для аналізу фінансово-майнового стану кредитної спілки. Консолідація даних капіталу і зобов'язань в одній статті чи розділі робить баланс непридатним для розрахунку, аналізу і контролю фінансових нормативів діяльності кредитних спілок, зокрема коефіцієнтів співвідношення капіталу, платоспроможності та інших аналітичних показників;

– внески в пайовий і додатковий капітал кредитної спілки не мають визначеного терміну повернення, тому, якщо визнавати ці внески як зобов'язання, незрозуміло до якого виду за терміном погашення, вони належать – короткотермінових чи довготермінових;

– невідповідність існуючій методиці синтетичного й аналітичного обліку внесків членів у пайовий і додатковий капітал кредитних спілок, які відповідно до затвердженої Міністерством фінансів України Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2] мають обліковуватись на рахунках капіталу 402 «Пайовий капітал» та 422 «Інший вкладений капітал», а згідно із Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 18.12.2003 р. № 171 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою» – на рахунках 41 «Пайовий капітал» та 422 «Інший вкладений капітал» (Відмінності в номерах рахунків пайового капіталу у різних нормативних документах пов'язані з тим, що у редакції Інструкції [2] до 2013 р., на базі якої розроблялося Розпорядження [1], цей капітал обліковувався на рахунку 41 «Пайовий капітал», а після внесення змін до Інструкції [2] відповідні необхідні зміни до Розпорядження [1] внесені не були). Ці рахунки за будовою і призначенням належать до рахунків капіталу (фондових), а не рахунків розрахунків, на яких обліковують зобов'язання.

Описана проблема визнання у бухгалтерському обліку та подання у фінансовій звітності інформації щодо внесків у пайовий і додатковий капітал кредитних спілок обумовлена не лише необхідністю застосування стандартів обліку комерційних підприємств до неприбуткових організацій, але й загальною проблематикою недосконалості систем стандартизації обліково-звітної інформації. Варто погодитись з думкою І.Й. Яремка, що «...найпершим із проблемних питань є відсутність стандарту "Власний капітал"» [9, с. 548], і що саме цей стандарт мав би мати найвищий пріоритет у побудові всієї бухгалтерської методології. З огляду на відсутність такого стандарту регулятивні організації пропонують враховувати елементи власного капіталу з використанням регламентів до фінансових інструментів. І якщо для комерційних підприємств такий підхід ще може бути застосовним (що логічно пояснюється загальним призначенням й ідеологією стандартів саме для такого типу підприємств), то для неприбуткових, соціальних організацій він викликає чимало суперечностей, окремі з яких наведені вище.

З огляду на наведені вище аргументи, на нашу думку, обґрунтованим є визнання та подання у фінансовій звітності внесків у пайовий і додатковий капітал кредитних спілок як відповідних елементів їх власного капіталу.

Важливим об'єктом бухгалтерського обліку кредитних спілок є резерви. Закон України «Про кредитні спілки» [10] і «Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок» [7] визначають такі види резервів кредитної спілки:

– резервний капітал – елемент власного капіталу кредитної спілки, який призначений для відшкодування її можливих збитків, які не можуть бути покритими за рахунок надходжень поточного року, а також для забезпечення платоспроможності кредитної спілки та захисту заощаджень її членів. Резервний капітал формують за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки та частини її нерозподіленого доходу до моменту досягнення ним обсягу не менше п'ятнадцяти відсотків від суми активів, зважених на ризик кредитної спілки. Додаткові нормативи резервного капіталу також визначені у «Положенні ...» [7];

– резерв забезпечення покриття втрат від неповернених позичок – резерв, який кредитна спілка формує за рахунок частини доходів з метою покриття втрат від неповернення кредитів, включаючи протерміновану заборгованість за нарахованими процентами;

– резерв сумнівних боргів – резерв, який кредитна спілка формує для відшкодування можливих втрат за іншими активними операціями (крім кредитних операцій), за якими виникає інша дебіторська заборгованість, враховуючи нараховані за всіма цими операціями проценти.

Для обліку вказаних резервів Методичними рекомендаціями щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою, затвердженими Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 18.12.2003 р. № 171 [1], передбачено рахунки 38 «Резерв сумнівних боргів» та 43 «Резервний капітал» з відповідними субрахунками (табл. 1).

Таблиця 1

Витяг з плану рахунків кредитних спілок, передбаченого Методичними рекомендаціями

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Субрахунки (рахунки другого порядку)	
Код	Назва	Код	Назва
38	Резерв сумнівних боргів	381	Резерв забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів
43	Резервний капітал	431	Резервний капітал, сформований за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки
		432	Резервний капітал, сформований за рахунок доходу кредитної спілки
		433	Резервний капітал, сформований за рахунок інших джерел

Джерело: [1]

Аналіз змісту наведених визначень резервів та запропонованих Методичними рекомендаціями рахунків для їх обліку викликають низку проблемних питань:

1) у плані рахунків резерв забезпечення покриття втрат від неповернених позичок поданий як субрахунок (тобто, як компонент) резерву сумнівних боргів, водночас фінансовими нормативами діяльності кредитних спілок вони визнаються як два окремі резерви. Зважаючи на визначення цих двох видів резервів вони є дійсно різними, оскільки стосуються різних заборгованостей, кредитної та іншої. Отже, один резерв не може бути компонентом іншого, ієрархічного підпорядкування їхніх рахунків теж бути не може. Зважаючи на таку аргументацію, резерв сумнівних боргів (за іншими активними операціями, крім кредитних операцій) доцільно обліковувати на окремому субрахунку, наприклад 382, а рахунок 38 перейменувати на «Резерв забезпечення покриття втрат від неповернених позичок та сумнівних боргів за іншими активними операціями (крім кредитних операцій)»;

2) до рахунку 43 «Резервний капітал» передбачено відкриття трьох субрахунків: 431 «Резервний капітал, сформований за рахунок вступних внесків членів кредитної спілки», 432 «Резервний капітал, сформований за рахунок доходу кредитної спілки», 433 «Резервний капітал, сформований за рахунок інших джерел». Однак така структура рахунку 43 не відповідає, по-перше, затвердженій Міністерством фінансів України Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, відповідно до якої аналітичний облік резервного капіталу ведуть за його видами та напрямками використання, а не джерелами формування, а, по-друге, методиці бухгалтерського обліку об'єктів на фондовому рахунку. За необхідності використання резервного капіталу одразу ж виникне запитання, з якого субрахунку його списувати, на яке обґрунтованої економічної відповіді немає в жодному імперативному документі. Тому від передбачених в Методичних рекомендаціях [1] субрахунків доцільно відмовитись;

3) типові проведення з формування резервного капіталу в Методичних рекомендаціях [1] містять два контрирування – створення резервного капіталу за рахунок частини доходу кредитної спілки поточного року (Дебет 443 Кредит 432) та за рахунок нерозподіленого доходу минулого року (Дебет 441 Кредит 432). Проте наявність нерозподіленого доходу минулих років суперечить неприбутковому статусу кредитних спілок.

Зазначені види резервів фактично є резервами капіталу, які, як вказано у наукових працях [8, 11, 12], захищають капітал суб'єктів господарювання від редуції. Такі резерви не передбачають створення запасу фінансових чи інших активів, а є суто обліковими об'єктами, які підтримують фінансову стійкість суб'єктів господарювання. З урахуванням того, що кредитні спілки належать до фінансових організацій, найбільшій актуальності для них набуває забезпечення достатнього рівня платоспроможності, для чого найдоцільніше формувати грошові резерви. Якщо резерви капіталу створюють для управління ризиками кредитних спілок за активними операціями (неповернення позичальниками виданих їм кредитів, виникнення безнадійних боргів інших дебіторів тощо), то грошові резерви – для страхування ризиків за

пасивними операціями (забезпечення ліквідності заборгованості за залученими депозитами та зворотними внесками членів кредитних спілок до їх пайового та додаткового капіталу тощо).

Очевидно, що кредитні спілки планують виплати, пов'язані з плановим поверненням депозитів. Але позапланові виплати депозитів на вимогу членів кредитних спілок, а також повернення їм зворотних внесків до пайового і додаткового капіталу можуть обумовити касові розриви у зв'язку з недостатнім обсягом ліквідних засобів та погіршити рівень платоспроможності спілок. Для таких випадків і доцільно формувати грошові резерви – резерв забезпечення ліквідності покриття заборгованості за залученими депозитами та резерв забезпечення ліквідності покриття заборгованості за залученими зворотними внесками у пайовий і додатковий капітал. Узагальнено види резервів кредитних спілок, наведених на рисунку 1.

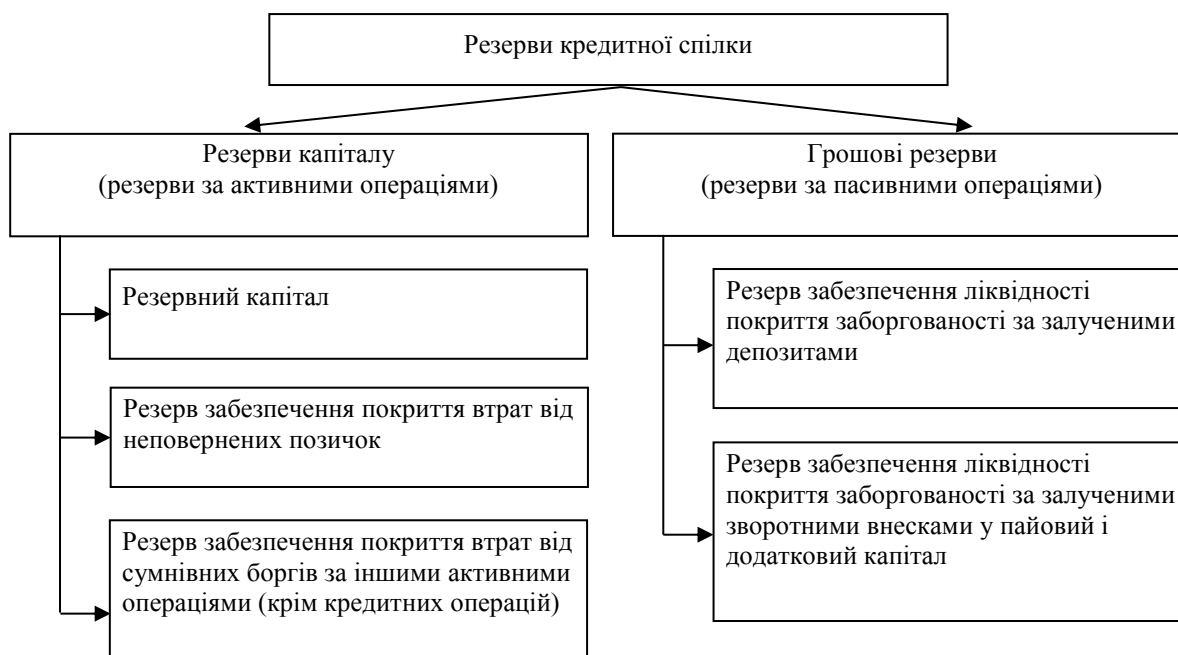

Рис. 1. Види резервів кредитних спілок

Для бухгалтерського обліку грошових резервів кредитних спілок необхідно використовувати рахунки обліку грошових коштів залежно від видів банківських рахунків, на яких такі резерви акумулюють і утримують. Обсяг таких резервів (оцінювання їх нормативного розміру) базується на фінансовій політиці кредитної спілки, а також на попередній історії (даних минулих звітних періодів) щодо дострокового знаття депозитів та виходу членів з кредитної спілки.

Зважаючи на те, що фінансові компанії є надто чутливими до макроекономічних процесів, відтік депозитів і вихід членів з кредитних спілок не є рівномірними з року в рік, а найбільше спостерігаються в кризові періоди. Отже, обсяги резервів, розраховані і сформовані з орієнтацією на показники передкризових періодів, можуть виявитися недостатніми для дострокових виплат депозитів чи повернення внесків у пайовий і додатковий капітал у кризові роки. З огляду на наведені аргументи, за історичним підходом можна розрахувати лише мінімально необхідний рівень резервів, але не завжди такий рівень буде достатнім. Тому такі нормативи резервів доцільно коригувати, зважаючи на фінансову політику та політику управління ризиками кредитної спілки.

Фінансову основу діяльності кредитних спілок, крім вступних і пайових внесків їхніх членів, формують внески (вклади) на депозитний рахунок – кошти в готівковій або у безготівковій формі, внесені до кредитної спілки її членами на договірних умовах, на визначений термін або без зазначення такого терміну і підлягають виплаті члену кредитної спілки відповідно до умов договору та законодавства України [1]. Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою передбачають класифікацію депозитних внесків (вкладів) за двома ознаками – терміном залучення та різновидом рахунку (табл. 2).

Для обліку внесків (вкладів) членів кредитних спілок на депозитні рахунки Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою передбачають використання таких рахунків:

- 551 «Довгострокові внески (вклади) членів кредитної спілки на депозитні рахунки» – для обліку довготермінових депозитних вкладів з терміном залучення понад 12 місяців;

- 611/1 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями в національній валюті перед членами кредитної спілки» – для обліку довготермінових депозитних вкладів, термін повернення яких зменшився до 12 місяців;
- 686 «Розрахунки з членами кредитної спілки по внесках (вкладах) на депозитні рахунки» – для обліку короткотермінових депозитних вкладів членів кредитних спілок;
- 688 «Розрахунки за зобов'язаннями, на які не нараховуються проценти» – для обліку депозитних вкладів членів кредитних спілок на блокованому рахунку;
- 689 «Розрахунки з особами, які припинили членство в кредитній спілці» – для обліку депозитних вкладів та інших внесків, а також нарахованих за ними процентами осіб, які припинили членство в кредитній спілці [1].

Таблиця 2

Класифікація внесків (вкладів) на депозитні рахунки кредитних спілок

Ознака класифікації	Види депозитних внесків (вкладів)
Термін залучення	короткотермінові (до 3 місяців)
	середньотермінові (від 3 до 12 місяців)
	довготермінові (понад 12 місяців)
Різновид рахунку	внесок на депозитний рахунок до запитання
	внесок на строковий депозитний рахунок
	внесок на блокований депозитний рахунок

В науковій праці М.С. Федорець [13] вклади на депозитні рахунки запропоновано обліковувати на субрахунках третього порядку до рахунку 634 «Поточні зобов'язання за залученими коштами», однак такі пропозиції видаються недостатньо обґрунтованими.

Методичні рекомендації щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднаною кредитною спілкою також вказують на необхідність ведення аналітичного обліку депозитних внесків за кожним членом кредитної спілки. Однак жодних приписів щодо порядку чи методики ведення аналітичного обліку депозитних внесків у кредитних спілках не наведено ні у вказаних Методичних рекомендаціях, ні в жодному іншому нормативному документі, що актуалізує доцільність розроблення відповідних рекомендацій. З цією метою запропоновано використання відомості аналітичного обліку вкладів на депозитні рахунки кредитних спілок (табл. 3).

Таблиця 3

Фрагмент відомості аналітичного обліку внесків (вкладів) на депозитні рахунки кредитних спілок

КС «Чесна»
(кредитна спілка)

м. Львів, вул. Підзамче, 11
(адреса)

Код ЄДРПОУ 12345678

ВІДОМІСТЬ
аналітичного обліку внесків (вкладів) на депозитні рахунки кредитних спілок

Михайлів Василь Петрович
(прізвище, ім'я, по батькові вкладника)

Вид депозитного вкладу	№ і дата депозитного договору	Сума депозитного вкладу, грн	Термін депозитного вкладу	№ і дата прибуткового касового ордера	Дата погашення депозитного вкладу
строковий №1	232, 11.10.2019	70000	12	59, 11.10.2019	31.09.2020

інспектор
(посада)

Величко
(підпис)

Величко А.І
(прізвище, ініціали)

Відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності залучені вклади на депозитні рахунки належать до фінансових зобов'язань кредитних спілок. Згідно з МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» кредитні спілки мають класифікувати фінансові зобов'язання як такі, що в подальшому оцінюються за амортизованою собівартістю з використанням методу ефективного відсотка [14].

Іншою складовою основної діяльності кредитних спілок є надання кредитів та позик членам (учасникам) кредитної спілки. Методика бухгалтерського обліку розрахунків за виданими кредитами залежить від їхніх видів. Види кредитів, які надають кредитні спілки, найкраще розглядати, виходячи з можливостей їхнього обліку. Методичні рекомендації з організації обліку у кредитних спілках класифікують кредити таким чином (табл. 4).

Таблиця 4

Класифікація кредитів в бухгалтерському обліку кредитних спілок

Ознака класифікації	Види депозитних внесків (вкладів)
Термін користування (погашення)	з терміном погашення до 3 місяців включно
	з терміном погашення від 3 до 12 місяців включно
	з терміном погашення понад 12 місяців
Цільове призначення	Споживчі
	Підприємницькі
Наявність забезпечення за кредитами	Незабезпечені
	Забезпечені
Рівень дотримання членом кредитної спілки встановленого режиму погашення кредиту	кредит з нормальним режимом погашення
	протермінований кредит, за яким порушення встановленого режиму погашення не перевищує 365 днів
	неповернений кредит, за яким порушення встановленого режиму погашення перевищує 365 днів
	безнадійний кредит, за яким є впевненість у їхньому неповерненні, підтвердження про неможливість здійснення стягнення чи минув термін позовної давності

Для кредитної спілки важливим є поділ кредитів за рівнем дотримання членом кредитної спілки встановленого режиму сплати: на кредити з нормальним режимом сплати; протерміновані кредити – кредити, за якими порушення встановленого режиму сплати не перевищує 365 днів; неповернені – за якими порушення встановленого режиму сплати перевищує 365 днів; безнадійні – за якими є впевненість у їхньому неповерненні чи за якими є підтвердження про неможливість здійснення стягнення, або минув термін позовної давності (3 роки).

Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки», кредитна спілка зобов'язана вести облік за кожним кредитом. Вона має контролювати дотримання умов кредитних договорів, своєчасність та повноту платежів. У разі виявлення фактів протермінування платежів, кредитна спілка зобов'язана вжити відповідних заходів до позичальників для своєчасного повернення коштів. Проте пропонується нормативними актами методика обліку кредитів не дає достатньої інформації про стан кредитної діяльності у кредитних спілках, оскільки інформація, яку відображають на рахунках для обліку кредитів, є досить узагальненою.

У кредитних спілках для обліку розрахунків за кредитами використовують такі субрахунки:

- 376 «Розрахунки за кредитами членам кредитної спілки» – для обліку розрахунків за виданими кредитами членам кредитної спілки;
- 373/1 «Розрахунки за нарахованими доходами» – для обліку нарахованих відсотків за кредитами, наданими членам кредитної спілки;
- 378 «Розрахунки за безнадійними кредитами» – для обліку розрахунків за кредитами, які були визнані безнадійними;
- 381 «Резерв забезпечення покриття втрат від неповернених кредитів» – для обліку формування та використання резерву забезпечення втрат від неповернених кредитів [1].

Відповідно до Методичних рекомендацій [1] кредитна спілка має вести аналітичний облік виданих кредитів у розрізі дебіторів, видів заборгованості, термінів її виникнення та погашення. Проте процедура такого обліку не регламентується нормативними актами. Для таких цілей запропоновано використовувати реєстри аналітичного обліку розрахунків за кредитами членам кредитних спілок (табл. 5).

Аналіз фінансової звітності низки кредитних спілок засвідчив, що частина з них відображають депозити і кредити в балансі за принципом історичної собівартості, нараховуючи при цьому резерв забезпечення покриття втрат від неповернених позичок, а інші – за амортизованою собівартістю з використанням методу ефективного відсотка, створюючи при цьому резерв під знецінення

кредитів. Такі відмінності пов'язані з обліковою політикою кредитних спілок, яка згідно з вимогами імперативних документів може передбачати застосування національних стандартів бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності.

Загалом, аналізуючи методологію бухгалтерського обліку фінансових активів і зобов'язань (до яких належать депозити і кредити) за міжнародними стандартами фінансової звітності, варто зауважити, що вона ідеологічно відповідає вартісноорієнтованій концепції управління. Доцільність застосування такої концепції до кредитних спілок є доволі суперечливою, оскільки, по-перше, вони є неприбутковими організаціями, а по-друге, не є емітентами корпоративних прав чи інших фінансових інструментів, призначених для вільного обігу на ринках капіталів та інвестицій. Такі аргументи підтверджують невідповідність існуючої методології бухгалтерського обліку, передбаченої системами його стандартизації головної для комерційних підприємств, вимогам неприбуткових організацій.

Таблиця 5

Фрагмент відомості аналітичного обліку розрахунків за виданими кредитною спілкою кредитами

КС «Чесна»
(кредитна спілка)

м. Львів, вул. Підзамче, 11
(адреса)

Код ЄДРПОУ 12345678

ВІДОМІСТЬ
аналітичного обліку розрахунків за виданими кредитною спілкою кредитами

Михайлів Василь Петрович
(прізвище, ім'я, по батькові вкладника)

№ і дата кредитного договору 84 від 17 вересня 2019 р.

Термін кредиту 12 місяців

Кінцева дата погашення кредиту 16 вересня 2020 р.

Сума виданого кредиту 45 000 (Сорок п'ять тисяч) грн 00 коп.

Відсоткова ставка 18 Тип % простий Сума % 8100 грн 00 коп.

№ і дата видаткового касового ордера 84 від 17 вересня 2019 р.

Інформація про погашення кредиту

Дата (згідно з графіком платежів)	Сума погашення за кредитом, грн	№ і дата прибуткового касового ордера / дата виписки банку	Залишок заборгованості за кредитом, грн		
			всього	у т.ч. залишок основної суми заборгованості за кредитом (тіло кредиту)	у т.ч. сума залишку заборгованості за відсотками
17.10.19	4425	ПКО № 68 від 17.10.19	48675	41250	7425
17.11.19	4425	ПКО № 75 від 17.11.19	44250	37500	6750

Інспектор
(посада)

Величко
(підпис)

Величко А.І.
(прізвище, ініціали)

Висновки та перспективи подальших досліджень. Практика бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності українськими кредитними спілками передбачає можливість застосування різних підходів до репрезентації окремих об'єктів обліку. При чому такі підходи є не альтернативними, а взаємосуперечливими. Насамперед це стосується двох диференційованих підходів до репрезентації пайового капіталу в балансі – у складі власного капіталу або інших фінансових зобов'язань за статтею «Розрахунки з учасниками». Встановлено, що другий підхід, обумовлений нормами міжнародних стандартів фінансової звітності та бухгалтерського обліку (МСБО 32 «Фінансові інструменти: подання»), містить приписи, за якими внески членів кредитних спілок у їх пайовий капітал не можуть бути інструментами власного капіталу через невиконання умови щодо права членів на частки в чистих активах при ліквідації кредитних спілок. Аргументовано невідповідність таких положень МСБО

32 «Фінансові інструменти: подання» юридичним і економічним аспектам концептуального базису бухгалтерського обліку власного капіталу кредитних спілок: внески у пайовий капітал дають право участі в управлінні кредитними спілками (юридичний аспект) та додаткові економічні вигоди у формі відсоткових виплат (економічний аспект). На основі вказаних аргументів обґрунтовано доцільність визнання пайових внесків у складі власного капіталу кредитних спілок як у бухгалтерському обліку, так і у фінансовій звітності.

Для удосконалення аналітичного обліку розрахунків за депозитними та кредитними операціями кредитних спілок запропоновано форми аналітичних відомостей, які дають змогу вести аналітичний облік за кожним дебітором та кредитором і формують інформаційну базу контролю за своєчасністю і повнотою погашення заборгованостей за виданими кредитами та отриманими депозитами.

Список використаної літератури:

1. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо ведення бухгалтерського обліку кредитною спілкою та об'єднанню кредитною спілкою : розпорядження Держфінпослуг від 18.12.2003 р. № 171 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.dfp.gov.ua/774html?&tx_ttnews\[pointer\]=150&cHash=6865efeOc2](http://www.dfp.gov.ua/774html?&tx_ttnews[pointer]=150&cHash=6865efeOc2).
2. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : наказ Міністерства Фінансів України від 30.11.1999 р. № 291.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : наказ Міністерства фінансів від 29 листопада 1999 р. № 290.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ Міністерства фінансів України 31.12.99 р. № 318
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV
6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 32 «Фінансові інструменти: подання».
7. Положення про фінансові нормативи діяльності та критерії якості системи управління кредитних спілок та об'єднаних кредитних спілок : розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 16.01.2004 р. № 7.
8. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку : монографія / І.Й. Яремко. – Львів : Каменяр, 2002. – 192 с.
9. Яремко І.Й. Балансознавство у контексті і форматі методології економічної науки / І.Й. Яремко, Т.В. Федак // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку / Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». – 2009. – № 647. – С. 547–552.
10. Про кредитні спілки : Закон України від 20 грудня 2001 р. № 2908-III.
11. Пилипенко Л.М. Розвиток концепцій побудови системи публічної звітності корпорацій в умовах постіндустріальної економіки: монографія / Л.М. Пилипенко. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2016. – 336 с.
12. Демська Ю.В. Первинний облік резервів на підприємствах / Ю.В. Демська, Л.М. Пилипенко // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку / Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2014. – № 794. – С. 158–163.
13. Федорець М.С. Напрямки удосконалення обліку розрахунків за короткостроковими депозитами членів кредитних спілок / М.С. Федорець // Торгівля і ринок України. – 2011. – Вип. 31. – Т. 2. – С. 325–330.
14. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 «Фінансові інструменти».

References:

1. Derzhfinposlug (2003), *Pro zatverdzhennja Metodichnyh rekomendacij shhodo vedennja buhgalters'kogo obliku kredytnuju spilkoku ta ob'jednannju kredytnuju spilkoku, rozporjadzhennja vid 18 grudnja, No. 171*, [Online], available at: [http://www.dfp.gov.ua/774html?&tx_ttnews\[pointer\]=150&cHash=6865efeOc2](http://www.dfp.gov.ua/774html?&tx_ttnews[pointer]=150&cHash=6865efeOc2)
2. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (1999), *Plan rahunkiv buhgalters'kogo obliku aktiviv, kapitalu, zobov'jazan' i gospodars'kyh operacij pidpryjemstv i organizacij*, nakaz vid 30 lystopada, N 291.
3. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (1999), *Polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku 15 «Dohid»*, nakaz vid 29 lystopada, No. 290.
4. Ministerstvo Finansiv Ukrainy (1999), *Polozhennja (standart) buhgalters'kogo obliku 16 «Vytraty»*, nakaz vid 31 grudnja, No. 318.
5. *Pro buhgalters'kyj oblik ta finansovu zvitnist' v Ukraini* (1999), Zakon Ukrainy vid 16 lypnja, No. 996-XIV.
6. Mizhnarodnyj standart buhgalters'kogo obliku 32 «*Finansovi instrumenty: podannja*».
7. Derzhavna komisija z reguljuvannja rynkiv finansovyh poslug Ukrainy (2004), *Polozhennja pro finansovi normatyvy dijalnosti ta kryterii' jakosti systemy upravlinnja kredytnyh spilok ta ob'jednanyh kredytnyh spilok*, rozporjadzhennja vid 16 sichnja, N 7.
8. Jaremko, I.J. (2002), *Ekonomichni kategorii' v metodologii' obliku*, monografija, Kamenjar, L'viv, 192 p.
9. Jaremko, I.J. and Fedak, T.V. (2009), «*Balansoznavstvo u konteksti i formati metodologii' ekonomichnoi' nauky*», *Visnyk Nacional'nogo universytetu «L'vivs'ka politehnika*», *Menedzhment ta pidpryjemnytvo v Ukraini: etapy stanovlennja i problemy rozvytku*, No. 647, pp. 547–552.
10. *Pro kredytni spilky* (2001), Zakon Ukrainy, vid 20 grudnja, No. 2908-III.
11. Pylypenko, L.M. (2016), *Rozvytok koncepcij pobudovy systemy publichnoi' zvitnosti korporacij v umovah postindustrial'noi' ekonomiky*, monografija, Vydavnytvo L'vivs'koi' politehnyky, L'viv, 336 p.

12. Dems'ka, Ju.V. and Pylypenko, L.M. (2014), «Pervynnyj oblik rezerviv na pidpryjemstvah», *Menedzhment ta pidpryjemstvo v Ukraini: etapy stanovlennja i problemy rozvytk*, *Visnyk Nacional'nogo universytetu «L'vivs'ka politehnika»*, No. 794, pp. 158–163.
13. Fedorec' M.S. (2011), «Naprtjamky udoskonalennja obliku rozrahunkiv za korotkostrokovymy depozytamy chleniv kredytnyh spilok», *Torgivlja i rynek Ukrainy*, Vol. 31, pp. 325–330.
14. Mizhnarodnyj standart finansovoi' zvitnosti 9 «*Finansovi instrumenty*».

Мохняк Володимир Степанович – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри обліку та аналізу Національного університету «Львівська політехніка».

Наукові інтереси:

– бухгалтерський облік та контроль у кредитних спілках.

E-mail: volodymyr.s.mokhniak@lpnu.ua.

Пилипенко Любомир Миколайович – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри обліку та аналізу Національного університету «Львівська політехніка».

Наукові інтереси:

– публічна звітність корпорацій та організацій, які становлять суспільний інтерес;

– теорія та методологія бухгалтерського обліку в умовах сталого розвитку економіки.

E-mail: liubomyr.m.pylypenko@lpnu.ua.

ORCID: 0000-0003-4306-7531.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2020.